

O poslovima dubrovačkog vice-konzula u Napulju krajem XVIII stoljeća

Dvadesetogodišnjica izlazenja ovog časopisa vrijedan je jubilej jer se kroz to vrijeme na njegovim stranicama čitalac mogao upoznati ne samo sa raznim društveno-političkim i pomorskim problemima već i sa prošlošću starog Dubrovnika, njegovim pomorstvom i vezama sa stranim zemljama. Zahvaljujući razumijevanju glavnog urednika časopisa, u dogovoru sa mnom, otvorena je 1955. godine posebna rubrika pod nazivom »Iz diplomatsko-konzularne službe u pomorstvu«. Ova je rubrika osnovana kako bi svi oni koji se bave proučavanjem dubrovačke prošlosti, a naročito pomorske, mogli u njoj surađivati, iznoseći svoje napise o djelovanju raznih konzulata i diplomatskih predstavništava kao i o njihovoj ulozi i značaju u razvitku pomorstva i pomorske trgovine starog Dubrovnika, što je do tada bilo nedovoljno istraženo i poznato. Veliki broj rasprava koje se temelje na arhivskim dokumentima dubrovačkog Historijskog arhiva obja-

vio sam u ovom časopisu, a posebno u ovoj rubrici, pa se osjećam dužnim da kao dugogodišnji suradnik i u ovom jubilarnom broju objavim jedan kraći rad iz konzularno-pomorske prošlosti starog Dubrovnika.

Prije izlaganja o poslovima dubrovačkog vice-konzula u Napulju krajem 18. stoljeća osvrnut ću se ukratko na povijesni razvoj konzularno-diplomatskog predstavništva Dubrovnika u toj luci. Za razvoj dubrovačkog pomorstva po Mediteranu bile su od velikog značaja veze koje je Dubrovnik učvrstio s južnom Italijom, naročito s Napuljem i Sicilijom, nadovezavši se preko tih zemalja sa Španijom i Francuskom. Već od 14. stoljeća uživao je Dubrovnik privilegije napuljskih i španjolskih vladara kako u pogledu trgovanja po njihovim zemljama tako i u pogledu imenovanja konzula. Na temelju tih privilegija dubrovačka je vlada osnovala 1490. g. svoj prvi konzulat u Napulju koji je s vremenom postao jedan od ključnih

konzulata na Zapadu. Tokom 16 stoljeća, prilikom prvog velikog uspona dubrovačkog pomorstva, ovaj je konzulat imao izvanrednu važnost ne samo zbog svog dobrog pomorsko-trgovačkog položaja već u stoga što se nalazio u glavnom gradu prijateljski naklonjenog vladara Napuljske kraljevine preko kojeg je vlada u Dubrovniku dolazila u česti kontakt sa španskim dvorom. Od kraja 16. stoljeća započinje propadanje starih mediteranskih trgovačkih centara pa ni Dubrovnik nije mogao izbjeći sudbinu ostalih mediteranskih pomorskih država. Ukidanje svih nepotrebnih konzulata ili spajanje nekoliko ranijih konzulata u jedan bili su odraz nove ekonomske politike Dubrovnika koji je nastojao da svoj ekonomski život uskladi s novonastalim prilikama na Mediteranu. Tako je dubrovački Senat odlučio 1657. g. da zadržati do daljnjeg konzulat u Napulju i da mu priključi čitavo područje konzulata u Messini.

Sve većim opadanjem dubrovačke pomorske trgovine tokom 17. stoljeća smanjuje se i broj konzulata Dubrovačke republike po mediteranskim lukama. Poslije velikog potresa koji je zadesio Dubrovnik 1667. g. ne nalazimo više dubrovačkog konzula u Napulju sve do 1710. g. kad je dubrovačka vlada obnovila ovaj konzulat i imenovala svog podanika M. Baralića za konzula. Do ponovnog imenovanja konzula vlada se iz Dubrovnika služila raznim poslanicima i agentima koje je od vremena do vremena slala u Napulj radi rješenja određenog zadatka, u cilju zaštite interesa Dubrovačke republike. Spomenuti Barabić bio je dubrovački konzul u Napulju sve do 1734. g. kad se Napulj otcijepio od Španije i postao posebno kraljevstvo. Poslije toga nalazimo samo dubrovačkog diplomatskog predstavnika koji je nosio naziv agenta i koji je pored svojih diplomatskih obavljao i konzularne poslove u Napulju. On je bio dužan da intervenira kod napuljskog dvora u svim političkim poslovima koji se odnose na Dubrovačku republiku i da kao konzul, iako nije nosio taj naslov, štiti pomorsko-trgovačke interese Dubrovnika. Za svoj diplomatski rad primao je od dubrovačke vlade određenu godišnju plaću, dok je kao zaštitnik pomorske trgovine imao pravo da od dubrovačkih brodova u napuljskoj luci ubire konzularnu pristojbu.

Poslije konzula Barabića spominje se G. Vandenheuvel kao dubrovački agent u Napulju, zatim nalazimo (od 1762. g.) F. S. Espertija na tom položaju. Uslijed povećanja dubrovačke pomorske trgovine u napuljskoj luci, naročito od sredine 18. stoljeća prilikom drugog velikog uspona dubrovačkog pomorstva, agent Esperti je po odobrenju Senata imenovao (1778. g.) svog vice-konzula koji je imao obavljati jedan dio konzularnih poslova. Prilikom imenovanja izdao je ovom vice-konzulu poseban patent kojim mu je odredio dužnosti i ujedno ga ovladio da ubire konzularnu taksu od dubrovačkih brodova. U praksi dubrovačke konzularne službe druge polovine 18. stoljeća bilo je ustaljeno pravilo da su konzuli i agenti mogli prema potrebi odrediti i imenovati jednog ili više vice-konzula na svom konzularnom području. Ovi su vice-konzuli bili u stvari opunomoćnici, odnosno zastupnici konzula ili agenta, koji je za njihov rad bio odgovoran koliko vladi u Dubrovniku, toliko i vladi kod koje je imao sjedište. Ova se praksa kasnije izmijenila utoliko što je krajem 18. stoljeća svako imenovanje vice-konzula moralo biti prethodno odobreno od vlade u Dubrovniku.

Posljednji diplomatski predstavnik Dubrovačke republike u Napulju (od 1783. g.) bio je F. Carracciolo. Pretežni dio konzularnih poslova ovog agenta vršio je od njega izabrani vice-konzul S. Campese na temelju izdanog patenta i dozvole za rad napuljske vlade. Poslije smrti spomenutog vice-konzula agent Carracciolo imenovao je njegovog sina na taj položaj smatrajući ga kao najpogodniju ličnost za obavljanje te dužnosti. Članovi obitelji Campese bili su od davnine poznati u Napulju kao vlasnici trgovačke kuće čijim su se uslugama služili Dubrovčani ne samo prilikom nabave soli, žita i druge robe koju su slali u Dubrovnik, već i u pogledu svojih računa na tamošnjim bankama, pa je sigurno i ta okolnost uticala prilikom njegovog izbora za dubrovačkog vice-konzula.

Uslijed sve većeg porasta dubrovačke pomorske trgovine u drugoj polovini 18. stoljeća proširio se i djelokrug rada konzula i agenata Dubrovačke republike pa su oni

radi uspješnijeg i lakšeg poslovanja pismeno odredili obaveze i prava svojih vice-konzula. U dubrovačkom Histo-rijskom arhivu našao sam jedan takav primjerak dokumenta tiskanog na talijanskom jeziku, o redovnim i izvanrednim dužnostima dubrovačkog vice-konzula, u konkretnom slučaju onog u Napulju. Nalaz ovog dokumenta je tim značajniji jer je cjelokupno dopisivanje između dubrovačkih konzula, odnosno agenata, i njihovih vice-konzula bilo pohranjeno u arhivu pojedinog dubrovačkog predstavništva po raznim mediteranskim lukama, pa je time za naše istraživanje bilo izgubljeno. Ovaj se tiskani dokument nalazi kao prilog pisma agenta Carracciola upućenog dubrovačkoj vladi iz Napulja dana 6. listopada 1792. g.

Iz spomenutog se dokumenta jasno vidi da je dubrovački vice-konzul u Napulju bio glavna veza između dubrovačkih brodova koji su stizali u napuljsku luku i tamošnjeg dubrovačkog agenta Carracciola. U dokumentu su navedene deset redovnih i tri izvanredne dužnosti dubrovačkog vice-konzula u Napulju, koje će iznijeti u slobodnom prevodu. Među redovne dužnosti u prvom je redu bila obaveza vice-konzula da drži u luci jednog marljivog i povjerljivog mornara koji je bio dužan da ga obavijesti o dolasku broda pod dubrovačkom zastavom čim to ustanovi, kako bi mogao pravovremeno sići u luku. Tom je mornaru trebalo platiti deset »carlina« za svaki brod i to za sve redovne usluge koje izvršilo u luci u službi vice-konzula, dok su sve izvanredne usluge trebale biti odvojeno plaćene. Odmah po primitku obavijesti o dolasku dubrovačkog broda vice-konzul je morao poći u zdravstveni ured kako bi tamo isposlovao slobodan ulazak broda u luku i bio prisutan svemu što bude potrebno da se omogući taj ulazak. Budući bude brodu dozvoljen ulazak, vice-konzul je bio dužan da se popne na brod i obavijesti kapetana da u roku od 24 sata preda carinar-nici manifest broda. Vice-konzul je nadalje bio dužan da isprati kapetana broda u kuću dubrovačkog agenta kojeg je kapetan trebao obavijestiti o putovanju, teretu, ugovoru o prevozu, kao i o trgovcu koji mu je preporučan u Napulju. Ukoliko bude imao takovu preporuku vice-konzul je bio dužan kapetana odvesti k tom trgovcu. Drugi dan po dolasku broda morao je vice-konzul poći na brod,

DOVERI DEL VICECONSOLE

DI RAGUSA IN NAPOLI.

1. **E**sto deve tenere al porto un Marinaro Barcarolo diligente, e fidato; il quale subito, che si scopre entrare un battimento di Bandiera Ragusa, deve avvisare il Viceconsole per fenderlo al Porto, ed eseguire quanto è detto nel numero secondo. Al detto Marinaro faranno pagari carlini dieci per ogni battimento per tutte le sue fatiche ordinarie del porto per servizio di esso Viceconsole. Le fatiche straordinarie gli faranno pagare separatamente.
2. Ricevuto l'avviso dell'arrivo del battimento, il Viceconsole si porterà immediatamente all'Ufficio della Sanità per accompagnare il Cavaliere Portolano a dar la pratica al battimento, ed assistere in tutto quello, che occorrerà per detto disimpegno.
3. Ammesso il battimento a libera pratica il Viceconsole deve salire a bordo, ed avvertire il Capitano di ammainare fra 24. ore il suo manifesto per la Regia Dogana.
4. Accompagnerà il detto Capitano in casa del Signor Agente per informarlo del viaggio, carico, noleggio; e del mercante raccomandato (se ve ne farà) dal quale il Viceconsole lo condurrà.
5. Il Viceconsole andrà l'indimani della pratica al bordo del battimento, prenderà dal Capitano il manifesto da lui scritto, e lo porterà al Regio Annunziatore della Dogana per farlo firmare, e dopo di aver adempito il numero di 12. simili manifesti gli distribuirà agli Officiali di detta Dogana, ed indi accompagnerà sul battimento i detti Officiali Doganali, e non si partirà dal battimento se prima non farà finita la Visita.
6. Volendo il Capitano fare provizione di paratica dovrà avvertire il Viceconsole per ottenere la fede di Sanità, e il permesso della Regia Tratta. Il proveditore, o Venditori pagheranno al Viceconsole l'uno per cento, secondo l'uso di quella Piazza.
7. Pronto, che farà il Capitano da suoi affari farà in obbligo di avvertire il Viceconsole 48. ore prima della sua partenza per farlo disbrigare dalla visita della Dogana, e dall'Ufficio della Sanità.
8. Il Viceconsole darà allora al Capitano la nota delle spese di Porto, e che il Capitano gli pagherà a metà della firma del Viceconsole, il quale darà al Capitano di farli venire subito lo Scrivano con i libri de conti, ricontrerà esattamente le partite delle spese fatte in Napoli; ed il giorno seguente accompagnerà il Capitano collo Scrivano dal Signor Agente per fare firmare i detti libri, e conti, sempreché sieno in regola; poichè in caso contrario, è obbligato, sotto pena di privazione dell'Ufficio, avvertire il detto Signor Agente.
9. Il giorno della partenza il Viceconsole andrà in Dogana, e alla sanità per riceverli la patente, e consegnarla al Capitano.
10. Tutte le sopraddette funzioni del Viceconsole sono comprese nel prezzo di ducati quattro per ogni battimento, incluso il pagamento de' carlini dieci pel suo Marinaro, siccome è stabilito nel numero primo.

Doveri straordinari del Viceconsole.

1. In caso, che il battimento entrase in tempo borrafcoso il Viceconsole farà uscire una Lancia bene equipaggiata con suo Marinaro, al quale faranno pagari carlini trenta, secondo si pratica in Napoli da tutte le altre Nazioni, per suo fatiche, e spesa della Lancia, ed equipaggio.
2. In caso, che i battimenti dovessero carenarsi, o accomodarli, essendo richiesto da Capitano, il Viceconsole troverà i Maestri abili, ed onesti convenendone precedentemente i prezzi delle merci, e di tutto altro per fanzo di liti; e volendo poi il Capitano l'assistenza personale del Viceconsole per la carena, imbarco, o di sbarco di Mercanzie, o per qualunque altro suo affare particolare, farà obbligato detto Capitano pagargli carlini cinque al giorno per detta sua particolare assistenza.
3. In caso, che il Capitano volesse, che il Viceconsole si adopri a trovargli noleggio; se si effettuerà coll' intervento di Regio Mezzano, la solita provizione farà divisa tra esso, e detto Mezzano; e non essendovi Mezzano la provizione farà tutta del Viceconsole; che in questo caso fa le funzioni di Mezzano.

preuzeti manifest kojeg je napisao kapetan i odnijeti ga na potpis u carinarnicu. Zatim je trebao ispisati dvanaest istih manifesta i podijeliti ih službenicima carinarnice, koje je morao tom prilikom otpratiti na brod i biti prisutan sve dok se ne završi pregled broda. Ukoliko je kapetan želio nabaviti hranu za brod potrebno je bilo da o tome obavijesti vice-konzula kako bi ovaj u tu svrhu pribavio potvrdu zdravstvenog ureda i dozvolu ureda za trgovinu. U ovom su slučaju nabavljač i prodavač bili dužni platiti vice-konzulu jedan posto nagrade prema običaju koji je vladao u luci. Kapetan je bio dužan da obavijesti vice-konzula najmanje 48 sati prije odlaska broda kako bi se mogao pravovremeno obaviti carinski i zdravstveni pregled. Prije odlaska broda vice-konzul je bio dužan da naplati od kapetana lučke troškove i da svojim potpisom potvrdi primitak novca kao i da zatraži od kapetana da mu brodski pisar donese računске knjige kako bi mogao utvrditi i spravniti troškove učinjene u Napulju. Slijedećeg je dana, prije odlaska broda, vice-konzul bio dužan da isprati kapetana i broskog pisara do dubrovačkog agenta koji je morao da potpiše računске knjige i račune ukoliko su bili u redu sastavljeni, dok je o nepravilnosti računa morao da prethodno obavijesti agenta pod prijetnjom gubitka službe. Uoči samog odlaska broda vice-konzul je bio dužan da preuzme u carinarnici i zdravstvenom uredu potrebna uvjerenja (patente) i da ih uruči kapetanu. Za izvršenje svih spomenutih poslova vice-konzulu je pripadala nagrada od četiri dukata po svakom brodu u koji su iznos bili uključeni i deset »carlina« za plaćanje mornara u luci, o čemu je bilo ranije govora.

Kao izvanredna dužnost vice-konzula smatrala se njegova obaveza da u slučaju nevremena uputi jedan dobro opremljen čamac sa spomenutim mornarom u susret dubrovačkom brodu koji je ulazio u luku. Troškovi ove usluge iznosili su 30 »carlina« jer su toliko za istu uslugu plaćali i brodovi ostalih država u Napulju. U slučaju potrebe popravka broda ili dna broda bio je dužan vice-konzul, na zahtjev kapetana, pronaći poštene i vješte majstore koji će to izvršiti, ugovorivši prethodno s njima visinu troškova kako bi se kasnije izbjegli nepotrebni sporovi. Ukoliko je kapetan tražio da vice-konzul osobno

prisustvuje popravku broda ili brodskog dna, ukrcaju ili iskrcaju robe i bilo kojem drugom posebnom poslu, bio je dužan da mu plati pet »carlina« dnevno za ovu posebnu uslugu. U slučaju da je kapetan tražio od vice-konzula da mu se pobrine za sklapanje ugovora o prevozu robe, pa se to izvrši uz pomoć posrednika, uobičajena nagrada za ovu uslugu imala je biti podijeljena između posrednika i vice-konzula. Ukoliko pak nije u ovom poslu učestvovao posrednik nego samo vice-konzul, onda je njemu pripadala nagrada kao posredniku.

Sredinom 18. st. napuljska je vlada bila odredila da preko Dubrovnika i Barlette održava redovitu poštansku vezu sa svojim predstavnikom u Carigradu. Tom napuljskom poštanskom vezom služila se i dubrovačka vlada u dopisivanju sa svojim konzulatima po raznim lukama zapadnog Mediterana, pa je pored dužnosti navedenih u ranije spomenutom dokumentu jedan od važnih zadataka dubrovačkog vice-konzula u Napulju bio da prima i otprema poštu tim putem za Dubrovnik. Prelaz pošte preko Jadrana iz Dubrovnika do Barlette ovisio je o vremenskim prilikama na moru, a trajao je obično 2—5 dana, dok je iz Barlette u Napulj pošta stizala kočijom za oko 2 dana. Budući da je preko Napulja proizilo uglavnom cjelokupno dopisivanje dubrovačke vlade prema Zapadu, to je s te tačke gledišta vice-konzulat u Napulju odigrao značajnu ulogu u razvoju dubrovačke pomorske trgovine. Krajem 18. i početkom 19. stoljeća, u doba Napoleonovih ratova kad je prijetila opasnost od zaplijene brodova od strane zaraćenih država, dubrovački je vice-konzul u Napulju provodeći u život odluke dubrovačke vlade i svog pretpostavljenog agenta spasio mnogo dubrovačkih brodova od zaplijene i omogućio njihovo normalno pomorsko-trgovačko poslovanje.

Na kraju bih samo naglasio da je veliki broj dubrovačkih konzula obavljao u raznim stranim lukama ne samo konzularne, nego prema potrebi i diplomatske poslove za Republiku, dok je u Napulju, međutim, od sredine druge polovine 18. stoljeća, dubrovački agent vršio prvenstveno diplomatske, a pored toga i konzularne poslove, a samo je jedan dio tih konzularnih poslova obavljao njegov vice-konzul, pa je te poslove bilo vrijedno zabilježiti.